

Semiotiikan vesinokkaeläin

Liisi Huhtala

Tarja Knuuttila & Max Ryynänen (toim.): *Umberto Eco – James Joyce, Teräsmies ja vesinokkaeläin*. Yliopistopaino 2005. 258 s.

Artikkelikokoelma Umberto Ecosta lähtee hikiseen urakkaan: Miten kirjoittaa idolisoimatta

mutta latistamatta Econ tapaisesta tieteen moniottelijasta, jota näkyy olevan yhtä vaikea lajittaa kuin vesinokkaeläintä? Ja miten kiertää kunnioittavasti kohteen omat luonnehdinnat? Eikä vähiten: miten tarjota Ecoon yleisesti pätevää, kansallisesti erottuvaa näkökulmaa?

TIETEESSÄ TAPAHTUU 6/2005

Toimittajat toimivat Econ hengessä: antavat kirjoittajille tilaa. Ecohän ei ole halunnut koulukuntaa peräänsä, ja hänen oppilaansa ovat lennähdelleet kuka kunnekin. Toimitusratkaisu tuottaa toisaalta sympaattista itsetuntoa ja kirjoituksia, jotka kertovat yhtä paljon kirjoittajastaan kuin kohteestaan, toisaalta kokoelmassa on myös väistämätöntä toisteliaisuutta ja epätasaisuutta.

Kokoelman plussaa ovat kirjoittajien varovaisesti kriittiset, keskenään ristiriitaisetkin huomiot Econ tuotannosta, miinusta se, ettei kokoelman tavoitetta ja yleisöä liiemmälti pohdita. Kiintoisa sisäinen ristiriita kokonaisuuteen syntyy siitä, että Ecolle sovitetaan filosofin viittoa. Eco itse on pitänyt semiotiikkaa filosofiana, joka kommentoi muita tieteitä.

Tehtävä mahdoton: synteesi Ecosta

Yleiseen väitteeseen, että Eco on hermeneutiikkaa vastustava semiootikko, Erna Oesch vastaa artikkelissaan paikoittamalla hänet hermeneutiikan ja semiotiikan väljälle välialueelle ja osoittamalla, että hän on myöhäistuotannossaan lähestynyt saksalaista filosofiaa. Semiotiikka ja hermeneutiikka ovat, kirjoittaa Oesch, yleisemminkin nykyään lähestymässä toisiaan.

Max Rynnänen puolestaan painottaa Econ lähteneen liikkeelle taidefilosofina, joka kirjoitti 1960-luvulla kitschin ja perusviihteen erosta ja esitti, että viihdettä pitää lähestyä sen omin täsmäväljinein. Vasta myöhemmin esteetikosta tuli laitostunut semiootikko.

Toista mieltä ovat niin Econ työtoveri Ugo Volli kuin suomalaisen semiotiikan teräsmies Eero Tarasti. Volli muistuttaa, että italialaisille Eco on semiootikko, Tarasti taas, että filosofiaan viittaaminen tekee Ecosta yhtä vähän filosofin kuin Hannah Arendtin lainaaminen Julia Kristevasta.

Tarastin kaltainen kokenut kirjoittaja ymmärtää kuitenkin nostaa kätensä pystyyn: ei Ecosta edes semiootikkona saa kunniallista synteesiä näin pienessä tilassa. Tarja Knuuttila ja Harri Veivo pelastavatkin urakkansa: edellinen kirjoittaa siitä, kuinka Econ painotukset ovat muuttuneet strukturalistisesta kulttuurisemiotiikasta kognition suuntaan, jälkimmäinen

Econ metakriittisyydestä ja hänen asettumisestaan nykysemiotiikan kenttään.

Kuten tiedetään, Eco on tutkinut tulkintaa. Klaus Brax linjaa kiitettävän napakasti hänen käsityksiään avoimesta tekstistä, jonka tulkinnalla aina on rajansa. Perusteltu tulkinta on eri asia kuin tekstin subjektiivinen tai ideologinen käyttö. Hyperteksti ei Braxin mukaan tuota

Econ vaatimaa mallilukijaa eikä välttämättä pysy koossa tekstinä, siis tulkinnan perusedellytyksenä.

Ecolla ja Joycella on ollut yhteisiä medievalistisia kiinnostuksen kohteita, osoittaa Hannu Riikonen kirjoituksessaan: ensyklopediat, metaforat ja universaalit tietämyksen ihanne. Riikonen nostaa esille myös Econ jatkuvan vimman editoida omia kirjoituksiaan. Vollin mielestä kyse on patologisesta ongelmien ratkaisupakosta; Veivo näkee siinä ns. palimpsestisen tekstinkäsityksen.

Ruusun nimeä ei kokoelmassa outoa kyllä käsitellä, ja *Foucaultin heiluria* ja *Edellisen päivän saarta* luetaan lähinnä Econ teorioitten testauspaikkana. Kaunokirjallisuusartikkelit osoittavat, että Econ romaanit ovat bartheslaisesti kirjoitettavia, ei luettavia.

Kokoelman herkkupalat

Varsinaiset herkkupalat ovat kokoelman lopussa: Econ työtoveri Ugo Volliin haastattelu ja Ernie Leporen tekemä haastattelu Econ tullessa Rutgersin kunniatohtoriksi. Volli tikkaa elegantisti: Eco on ennen kaikkea italialainen ilmiö: huono akateemikko ja kurja poliitikko, tilan tekijä muille, ja persoonallisuus joka on "vieläpä Calvinon ystävä". Suomalaista lukijaa ilahduttaa, että Jaakko Hintikka saa Econ haastattelussa tunnustusta. Italialaisia semiootikkoja puolestaan kritisoidaan siitä, että he vaikenivat yhteiskunnallisesti 1970-luvulla.

Leporen haastattelussa puututaan muun muassa Berlusconin onnettomaan lausuntoon islamilaisen kulttuurin alempiarvoisuudesta ja Econ merkittävään vastineeseen. Eco itse kommentoi vastinettaan: ei hän toki tuonut esille mitään tieteellisesti uutta, mutta "nämä tieteelliset triviaaliteetit saattoivat kenties auttaa jotakuta pysymään rauhallisena, arvioimaan tilannetta hieman suuremmalla sitoumuksella ja ymmärryksellä."

Kirjoittaja on yleisen kirjallisuuden professori Oulun yliopistossa.